

JOSTOVA ZGODBA

France Bevk

Po tistem dogodku, ki je bil zame kot sunek v možgani in v srce, Jeklina, svojega nekdanjega gospodarja, nisem več srečal ne kdaj slišal o njem. V desetih letih, ki sem jih preživel med drugimi ljudmi, sem se že odvadil misliti nanj. Žalitev, ki sem jo bil doživel, se mi je že na pol izgubila v spominu. Vse do jeseni leta triinštiridesetega, ko sem prišel v partizane in sem bil z močno patrolo na poti skozi tolminske samote.

Tista naporna hoja pod oblačnim nebom in v mrzlem dežju mi je še živo pred očmi. Gozdiči, ki so se bili že ogolili, in otožni pašniki, plitke globeli in kupolasti grički s sivimi skalami; kozje steze, ki so se vijugale brez konca. Hodili smo brezskrbno. Kdo bi nas zasledoval v takem vremenu in v tisti divjini! Bili smo presenečeni, ko smo nenadoma trčili na kolono Nemcev. Za hip smo oboji obstali kot oleseneli, nato smo naglo prhnili vsak sebi, vsak v svoje grmovje, in plegli na mokra tla za lišajaste skale. Zaprasketali so streli, ki so se gluho odbijali od bregov.

Nehalo je deževati, breg je ovila gosta megla, ki se je privalila iz grape. Streli so potihnili, najprej sovražnikovi, potem naši. Kazalo je, da so se Nemci tiho umaknili; v megli in v nepoznani pokrajini so se bržkone bali kakega presenečenja. Z Jurkom, molčečim, preklastim plavolascem ptičjega obraza in ostro sršeečih oči, ki sva ležala za isto skalo, sva se nenadoma ovedela, da sva sama. V prvem preplahu sva se bila preveč oddaljila od tovarišev, da bi slišala, kdaj in v katero smer so odšli. Vsako klicanje v gosti megli bi naju lahko le izdalo sovražniku.

Niže v bregu sva opazila nekaj sledov, a so se koj tudi ti izgubili. Prisluhnila sva, a sva ujela le trkranje debelih kapelj, ki so se usipale z vej. Skozi gost bukov gozd brez podrasti sva se spustila v dno soteske, v kateri je pel umazan potočič. Preskočila sva ga in se onstran znašla v strmem bregu, na stezi, ki je zdaj pa zdaj prehajala v stopnice. Med sivimi bukvami, ki jih je zalivala megla, sva vsa oznojena dosegla kolovoz, ki je peljal od kdo ve kod in kdo ve kam.

Vso pot nisva spregovorila. Tedaj se je Jurko, ki je hodil pred menoj, ustavil in se ozrl.

»Jošt, ali se ti sanja, kod hodiva?« me je vprašal.

Od ranega jutra se mi je dozdevalo, da hodim po čisto tujem, neznanem svetu. Le visoke gore na zahodu so mi bile znane, a te so

bile daleč na obzorju. Tudi potočič in stopničasta steza se mi nista zdela popolnoma tuja.

»Sanja se mi,« sem mu odgovoril. »Samo sanja... za zdaj...«

Megla je bila redkejša, polagoma se je razredčilo tudi drevje. Prikazale so se jase, ki jih je poraščalo nizko grmičevje. Obstal sem pred starim, tako debelim bukovim tršem, da bi ga ne objela dva pastirja. Spomin se mi je živo dotaknil srca.

»To je Jeklinov vrh,« sem rekel. »Še uro je do Razpotja... malo več...«

»Pravo smer greva,« je rekel Jurko. »Ali je tu blizu kaka hiša?«

»Je. Neka kmetija.«

»Ustavila se bova nekoliko.«

Da. Bila sva izmučena, lakotna in užejana. Hkrati mi je bilo v tiho, skrivno zadoščenje, da bom po tolikih letih zopet stopil v hišo, kjer sem bil nekoč za hlapca. Ne zaradi tople izbe in polne sklede, ki jo bo gospodinja postavila na mizo, temveč zaradi vse nečesa drugega. Res, ob odhodu sem se bil zaklel, da nikoli več ne stopim pod tisto streho. To me ni motilo. Življenje se je bilo medtem čudno zasukalo. Vendar ne tako do kraja, da bi mi bil spomin na to lahek. Živo se mi je obnavljal ob vsakem koraku, četudi ni imel več tiste grenčine kot nekoč...

Takrat mi je bilo dvajset let, nekaj več. Pravkar sem bil prišel od vojakov, od koder sem bil prinesel lačna usta in nekaj laščine, ki se ni dala jesti, in zato nisem vedel, kaj naj z njo počnem. Ponujal sem svoje roke kot kramar slabó blago, a jih nihče ni hotel najeti; povsod, kjer je bil lažji in boljši zaslužek, so bili že Lah. Ni me mikalo, da bi šel za hlapca, a z lačnimi očmi in z rokami v žepih se tudi ni dalo živeti. Ugriznil sem v lesniko. Jeklin, o katerem je šel glas, da nihče ne zdrži dolgo pri njem, je iskal hlapca.

Bahaška hiša s številnimi okni in slamnato streho; plečat gospodar z upognjeno držo, kot da ga tlači nevidno breme. Ni mi ugajal že na prvi pogled, človeku zlepa ni pogledal naravnost v oči. To me ni motilo ne plašilo, bil sem mu celo hvaležen. V stiski, v kakršni sem bil, bi bil držal, če bi mi kdo hosto drobil na hrbtu. Domenila sva se brez gostih besed in brez barantanja.

Nisem stradal, miznica z ječmenjakom mi je bila vedno odprta. K hiši sem prišel ves ošibljen, a sem kmalu dobil tršo pest. Gospodinja, ki sta ji mesnati obraz in škilavost dajala videz behavosti, je bila zgolj dobrotá. Tudi gospodar nikoli ni zavpil nad menoj. Saj za to tudi ni imel vzroka. Ubogal sem ga na migljaj in pogosto ujel že njegovo misel. Trden in trd kot dren, ki niti sebi ni privoščil počitka,

me je gual od ranega jutra do poznega večera. Prve čase sem pozno v noč ves zlomljen legal v seno in se v spanju premetaval od pretujenosti.

Privadila sva se drug drugemu kot vola, vprežena v isti jarem. Še na misel mi ni hodilo, da bi mu čez leto in dan zopet ne udaril v roko. Neko nedeljo so mi v krčmi na Razpotju prigovarjali, naj grem med drvarje. Iskali so delavcev. Tako me je mikalo, da me je bolelo srce, a se kljub popitemu vinu nisem dal premotiti. Vest mi ni dala, da bi zapustil Jeklina v začetku jeseni, ko je še na vseh koncih vpilo delo.

Nisem bil jaz kriv, če je prišlo drugače...

Pred košnjo otave se je nebo nagosto pooblačilo, začelo je deževati. Lilo in štropotalo je v gostih curkih, vode so naraščale. Nebo se je le včasih za kako uro spreletelo, od juga je gnalo vedno nove oblake, zopet se je začela pljuskalica.

Jeklin je ves nemiren mencial po izbi in venomer pogledoval skozi okna. Dvakrat je omenil, da spodaj v bregu že od prejšnje jeseni čaka nekaj orehovitih hlodov. Treba bi jih bilo vreči v narasli potok, splaviti do ceste in jih s konjem potegniti do žage. V tistem dežju ni bilo nikogar zunaj, ne na polju ne v gozdu. Gospodinja, ki je bila že pred četrtnim porodom, mu je zaman plaho odsvetovala, da bi v takem vremenu hodila iz hiše. Zmagala je Jeklinova nagnanost na delo.

Oblekla sva si debele jopiče, a čez glavo in čez pleča sva si ogrnila prazne vreče. V curkih dežja sva zdrla hlode, da so se po mokrem, strmem bregu poguznili do vode. Stekel sem do mostiča in ceste, da jih prestrežem, ker jih je Jeklin zgoraj valil v potok.

Z očmi sem stregel navzgor, v valove, ki so se umazani in spenjani valili čez skale, grgrali in šumeli. Izza ovinka so se drug za drugim prikazovali hlodi, se ustavljali ob skalah, a so jih valovi znova dvignili, da so zdrknili dalje, se za hip pokrili s penami in se zopet prikazali. Tok vode je na tistem mestu silil k bregu, tja je zanašalo tudi hlode, ki sem jih lovil, zasajal vanje cepin in jih vlačil k sebi. Z enim koncem so tičali na produ in pesku, a z drugim so se zibali na valovih. Dvakrat sem stopil tako globoko v vodo, da sem jo zajel v škornje, mokroto sem čutil tudi na plečih.

Ob potoku je prišel Jeklin.

»Koliko jih je?« me je vprašal.

»Šest,« sem mu odgovoril.

»Sedem jih mora biti,« je rekel.

»Šest jih je, poglejte,« sem dejal. »Se je že sedmi kje zataknil.«

Potegnila sva hlode čisto na breg. Jeklin je odšel nazaj ob potoku. Napeto sem gledal v valove.

»Hoj!« je prišlo od zgoraj.

»Hoj!« sem se oglasil.

Izza ovinka potoka je priplaval zadnji hlod in zdrknil čez skale, čez katere se je penila voda. Težek kot je bil, se je prevrnil, da ga ni zaneslo proti meni, temveč je grozil, da bo odplaval pod mostič in za vedno izginil. Skočil sem v potok, da so mi valovi segali do kolen in čez, in udaril s cepinom. Ali sem bil nespreten ali pa sem zadel na grčo, cepin je odskočil, da bi mi skoraj zletel iz rok. Udarec je hlod odsunil še dlje od brega, a se je za nekaj hipov zopet ustavil ob skali, ki so jo pokrivala pene. Valovi so ga pozibavali in kazalo je, da bo zdaj zdaj zdrknil dalje...

Obstal sem neodločen, kaj naj storim; tedaj se je izza grmovja prikazal Jeklin.

»Skoči v vodo!« je zakričal. »Ali ga boš pustil, da ga vzame vrag?«

Še sem okleval. Ni me mikalo globoko v vodo, še tako sem že ves trepetal od hladu in mokrote.

»Skoči v vodo, saj nisi iz cukra!« se je zadrł gospodar. »Če moj kruh ješ, boš tudi ubogal...«

Saj. Dotlej bi mi nihče ne mogel očitati, da nisem bil ubogljiv. Prav zaradi koščka kruha. V tistem trenutku nisem utegnil, da bi tehtal Jeklinove besede. Zvene le so mi v ušesih in obtičale v zavesti kot upravičen očitek. Obšel me je občutek neke krivde in sramovanja pred Jeklinom in pred samim seboj.

Zagazil sem v mrzli potok. Deroči valovi so mi segali do pasu in čez, moral sem se upirati z vsemi silami, da mi ni spodneslo nog. V hipu, ko je hlod grozil, da se bo rešil skale in splaval v gladko strugo, sem ga z vso silo potegnil k sebi. Izgubil sem ravnotežje in po strani padel v valove, ki so me zagnili čez in čez. V hipu sem bil zopet pokonci in hlatal za sapo, a odneslo mi je klobuk in vrečo.

Jeklin je priskočil in rešil hlod, ki ga je zaneslo k bregu. Potegnila sva ga iz potoka.

»Pojdi domov in preobleci se!« mi je rekel mrko.

Vse je curljalo od mene, mokri lasje so se mi oprijemali čela. V hladnem jesenskem zraku sem čutil kurjo polt po vsem telesu. Da bi se ugreł, sem hodil tako naglo, da me Jeklin ni mogel dohajati.

Občutek krivde in sramovanja je utonil v potoku, z vsakim korakom bolj sem bil razdražen, mrka užaljenost mi je zalivala dušo. Bilo je prvič, da sem s trpko nejevoljo mislil na Jeklina. Koristoljubje mu ni dalo, da bi me zaradi piškavega panja ne bil pognal v vodo.

Pognal bi me tudi v smrt, samo da bi mu ne ušlo tistih nekaj liric, ki jih bo prejel od žagarja. Že pri vojakih sem si bil nakopal pljučnico in se mi je zdelo, da že gledam smrti v oči. Tedaj sem se v hladu, ki mi je stresal telo, že videl v duhu, kako v vročici in brez pomoči ležim na Jeklinovem hlevu. In jaz sem se takrat tako bal umreti. Bolj kot danes, ko glavo od jutra do večera in še ponoči nosim tako rekoč v culici. Razen grbave sestre, ki je samcata živela v rodni bajti, nisem imel nikogar in nič na svetu, samo golo življenje. Menda sem se ga prav zaradi tega tako oklepal.

Hodil sem še bolj naglo kot prej, da bi se ugreel. Na vrhu brega, kjer se kolovoz v rahlo napetem loku vzpenja proti kmetiji, sem nekaj časa tekkel. Znoj mi je orosil čelo. Nisem čutil več hladu in kurje polti, objela me je vlažna toplota, kot da sem se potopil v mlačno vodo. Obhajala me je le ena želja, da bi čimprej dospel domov in se okopal v lastnem znoju. Hkrati pa so mi iz nejevolje na gospodarja čimdalje bolj vstajale v zavest njegove besede, ki so me bile pognale v potok. Niso me več zapustile; zdelo se mi je, da mi hodijo po petah...

»Če moj kruh ješ...« Hudiča! Čigav kruh jem? O tem nikoli nisem razmišljal. Živel sem kot drevo na gmajni, ki raste in zeleni, se nazadnje posuši in strohni. Bil sem še mlad in sem živel tja v dan kot teliček, brez velike rabsodnosti. Česarkoli sem se do kraja zavedel šele, ko me je življenje udarilo po glavi. In tiste Jeklinove besede so bile prvi tak sunek v možgani in v srce. Obtičale so mi kot nož v rani, ki me spočetka ni bolela, a me je zapekla, ko sem jih začel mozgati v sebi. Bolj kot sem jih obračal v mislih, huje se me je pollašalo začudenje; užaljenost mi je zalivala srce.

Izza sadnega drevja so se že prikazale slamnate strehe hiše, hleva in kozolca. A preden sem jih dosegel, se mi je trd voz zavozljal v prsih. Spešil sem, a skoraj nisem čutil nog, kakor da me na perutih nosijo misli in občutki. Nisem več mislil na pljučnico. Nisem se več grozil nad tem, da me je Jeklin zaradi hloda pognal v vodo. Na to niti nisem več mislil. Misli so mi bile pri kruhu... Svoj kruh jem, pri vseh hudičih, ne njegovega! Mar polegavam na senu in mi trikrat na dan polno skledo potisnejo v roke? Tudi dekla, Marta, ki se lomi pod bremenem, je svoj kruh, ne Jeklinovega. Le trije otroci, pob in dve čeci, ki s krikom in jokom polnijo hišo, še ne jedo svojega kruha. A tisti kruh je prav tako moj in Martin kot Jeklinov, četudi je svet njegov. Pa naj sam riže z nosom v zemljo, dokler ne prerije do groba. Le naj poskusi!

Prvič v življenju me je obšla samozavest, da mi je zaigralo srce in sem se nasmehnil pri sebi. Hkrati se je užaljenosti pridružil srd in

mi kot strup legel v kri. Bilo mi je, kot da se mi je prebudila duša. Prebujena duša pa se ne da več zlahka uspavati. Ali pa nikoli več... Moja se ni dala...

Bil je že mrak, skozi okna se je svetila luč, ko sem dosegel hišo. Pravkar sem zavil okoli vogala, ko sem skozi okno kamre zaslišal zateglo stokanje, nato mi je obupen krik udaril na uho. Obstal sem kot primrznjen, čudno me je spreletelo do mozga.

Na prag je stopila dekla.

»Jošt, kod hodi gospodar?« je zajavkala.

»Za menoj gre.« sem ji odgovoril. »Kaj se je zgodilo?«

»Gospodinja se že ves čas muči, a ni nikogar, da bi šel po pomoč. Tako mi je, da bi znorela.«

To me je za trenutek ganilo. Gospodinja se mi je zasmilila, a sem se ob misli na Jeklina znova zakrknil. Nobene nisem rekel, nisem krenil v hišo, odšel sem na hlev.

V temi sem otipal ležišče in se slekel do golega. Zavil sem se v raskavo odejo, s katero sem se čez noč pogrinjnal. Do glave sem se zakopal v suho seno. Ležal sem tiho, nepremično, kmalu mi je vse telo prijetno gorelo. Prisluhnil sem v dež, ki je pel na streho. V hlevu pod menoj so zdaj pa zdaj zaropotale krave, konj je udarjal s kopiti.

Na kamnitnem tlaku pred hišo so zapeli gospodarjevi težki koraki. Marta mu je s tožečim glasom nekaj pripovedovala. Slišal sem Jeklinov vzklík in nagle, ropotajoče korake, ki so se izgubili v vežo. Od hipa do hipa se mi je zdelo, da slišim krik porodnice, ki ga je zopet zagrnila tišina.

Bolela me je duša, a v glavi mi je bilo jasno kot nebo v poletju. Verjel sem, da sem se bil po poti do konca zmenil sam s seboj. A šele tedaj, ko sem se kuhal v senu, se mi je pritaknila misel, da ne morem več ostati v tisti hiši. In nočem. Ne bom jedel Jeklinovega kruha. Prespal se bom, sem šepetal pri sebi, zarana vstal, se oblekel in zadel kovček na ramo. Ne bom stopil v hišo, ne rekel zbogom, tudi zaslužka ne bom terjal. Če ga Jeklin vrže za menoj, prav, pobral ga bom, če se bo naredil neumnega, tudi prav. Naj se zadavi s tistimi stotaki! To ni lepo rečeno, a tisti večer so mi bile še hujše besede v mislih in na jeziku. Morda, sem razpredal misli, se bo Jeklin čudil, me skušal pridržati, a jaz bom izpljunil predenj vse, kar se mi je nabralo v duši. Tako. Potem pa nobene več, kot da sem mutast, niti ozrl se ne bom, če bi tudi pokalo za menoj. Nameril bom korak naravnost med drvarje, v nasprotni breg, od koder so sekire in žage vsak dan odmevale na Jeklinov vrh...

Te misli so me pomirile in celo udobrovoljile, da sem se tiho nasmehnul. Ničesar več nisem imel razmisliti. Od utrujenosti in ugodja toplote, ki mi je objemala ude, mi je spanec legal na oči.

Zdramil me je ropot Martinih nog, ki je z laterno prišla na pod in me z očmi iskala v senu.

»Jošt!« me je poklicala. »Vstani in zaprezi! Z vozom moraš po babico.«

»Jaz nikamor ne moram,« sem ji trdo odgovoril po kratkem premolku. »In zato nikamor ne pojdem.«

»Gospodar je ukazal.«

»Gospodar mi nič več ne bo ukazoval. To mu povej.«

»Kaj pa ti je, da si tak?« je dekla jokavo zategnila. »Tako... tako... bo gospodinja še umrla.«

Molčal sem. Moral sem se premagovati, da sem molčal.

Dekla je za hip stala, nato je odšla.

Srce mi je trepetalo od tihega zadoščenja. Do dna duše sem bil hvaležen naključju, ki mi je ponudilo priliko, da sem Jeklinu vrnil šilo za ognilo. Ali se bo tega zavedel? Ne bom več zajemal iz njegove sklede, a tudi on ne bo več žrl mojih moči in mi plačeval z očitki.

Izpred hiše sem zaslišal grdo kletev. Saj! Jeklin me je preklel do mozga. A ni se upal na pod, da bi se zadril name. Spodaj v hlevu je rentočil nad konjem, ki je prhal in bil s kopiti. Svojo jezo je stresel nad živaljo in jo udaril s plosko roko. Izpod napušča je zropotal voz, zarožljale so verige. Zopet se mi je zdelo, da je krik porodnice za hip prerezal tišino.

Še malo prej sem bil gluh za ta glas, a tedaj mi je nenadoma predrl oklep, s katerim sem se bil obdal. Morda zato, ker sem bil z Jeklinom že obračunal v mislih. Užaljenost in srd sta bila vsaj malo potešena, srce se mi je odprlo tudi za druge občutke. Rahlo, z drobno bolečino se me je dotaknila misel, da je Jeklinka morda res v smrtni nevarnosti. Saj to ni bilo verjetno — a kdo naj bi to vedel? V predsmrtni slutnji ne vpije le zaradi porodnih bolečin, temveč tudi iz misli na otroke, ki jih bo zapustila. Bilo mi je nenadoma, kakor da se name vali krivda za njeno smrt. Morda bo izdihnila, ko ne bo nikogar pri nji, medtem ko bo njen mož s konjem dirjal po razdrapani cesti. Tega ni zaslužila, ki mi je s svojo tiho dobroto lajšala življenje v hiši.

Sedel sem, se zavijal v odejo in mirno dihal, kakor da prisluškujem svoji notranjosti. A nekaj mi še ni dalo, da bi stopil pred hišo in gospodarju potegnul vajeti iz rok.

Zopet je prišla Marta.

»Kje je konjska plahta?« me je vprašala.

»Pri pažu se suši,« sem ji odgovoril. »Jaz jo prinesem. Postavi laterno na pod in pojdi!«

Odprl sem leseni, vojaški kovček, v katerem sem poleg fantovskih drobnarij hranil nekaj perila in nedeljsko obleko. Oblekel sem se in se obul, vzela plahto in stopil s hleva.

Dež je samo še rosil. Pred hišo je stal konj, vprežen v lahek lojtrnik, se nemirno prestopal in stresal z glavo. Jeklin je nared za pot, ogrnjen s pelerino, pravkar stopil čez prag, ko sem že sedel na vozu in pognal konja.

»Jošt, slišiš!« je prišel Martin glas za menoj. »Hočeš pelerino?«

»Kaj, za hudiča!« sem zarenčal. »Ne maram.«

Plahto sem potegnil prav do pod pazduh, zavihal ovratnik jopiča in potegnil klobuk na oči. Drobne kaplje dežja so mi bičale lica in mi polzele pod brado.

Do Razpotja je s konjem pol ure, še manj, a se mi še nobena pot ni zdela tako dolga. Cesta je padala, konj je tekel v enakomernem drncu. Ker nisem imel luči, me je na vsakem izmed številnih ovinkov, ko se je voz nagnil, spreletel mrzel občutek, da letim v prepad.

Pot nazaj, ki je šla navkreber, mi je bila v pravo duševno muko. Babica, oblečena v možev jopič in okoli glave ter pleč zamotana v debelo volneno ruto, je kot velikanska cula čepela pod dežnikom. Poskušala je, da bi me zapletla v pogovor, a sem bil tako kratkih besed, da je slednjič utihnila. Vso pot me je trpila varljiva slutnja, da bova prišla prepozno.

Ko se je voz ustavil pred hišo in sem ujel zateglo stokanje, mi je padlo breme s srca. Utrujen od dneva in nočne poti, bi bil najrajši legel in zaspal. A nisem odšel v seno, sedel sem za ognjišče, na katerem je veselo gorelo in je v velikem loncu klokotala voda. Marta mi je nalila veliko skodelo kave, ki sem jo v dušku izpil. Od jopiča, ki se je sušil, se je kadilo, a v ude mi je legal tak lenivec, da sem zdaj pa zdaj za trenutek zakinkal.

Dramili so me kriki porodnice, ki so bili vedno gostejši. Marta je vsakokrat pritisnila dlani k licu in napeto prisluhnila. Včasih je pri-tekla babica in prav tako naglo zopet odšla, ko je karkoli odnesla s seboj. Jeklin je begal iz izbe v vežo in iz veže zopet v izbo. Obraz, ki mu je bil naguban od skrbi, nikoli prej ni izražal toliko čustva. Pazil sem, da se niso srečali najini pogledi, a sem čutil, da me išče z očmi.

Zjutraj, ko je prva dnevna svetloba pogledala skozi sajasto okno, se je iz kamre razlegnil jok novorojenca. Marta se je nasmehnila čez ves obraz, nato se je nakremžila in tiho zajokala od olajšanja. Jeklin je sklenil roke kot k molitvi in jih potresel pred seboj.

»Hvala bogu!« je rekel ganjeno. »Vse je srečno pri kraju! Vse se je dobro izteklo!«

Besede so bile namenjene meni, zakaj dekla je bila medtem odšla v izbo. Da, vse se je dobro izteklo. To je bilo tudi meni prav. Skrbelo me je, saj zato tudi nisem legel. Čutil sem se neizmerno olajšanega. A Jeklinu nobene nisem rekel, tudi pogledal ga nisem, mimo njega sem stopil pred hišo.

Zunaj ni več deževalo. Zdaj pa zdaj je popihljajl vetrič, ki je stresal kaplje z drevja. Jasnina, ki je gledala skozi raztrgane oblake, je obetala konec deževja in lep, sončen dan.

Odšel sem na hlev, zbral svoje cape in jih, mokre kot so bile, zmetal v kovček, ki sem ga oprtal z vrvjo, da bi ga laže nosil. Na tnalu sem pobral oklešček, da bi mi bil za palico. Moja služba pri Jeklinu je bila pri kraju. Odhajal sem, kot sem bil sklenil, ne da bi se poslovil.

»Jošt!« sem zaslišal za seboj. »Kam pa?«

Bil je Jeklin. Obstal sem in prisluhnil kakor iz navade, kadar me je klical gospodar, a se nisem ozrl. Slišal sem njegove korake, ki so potišali za mojim hrbtom.

Vse se bo zgodilo, kakor sem si zamislil, me je obšlo s tihim zadoščenjem. »Po svetu,« sem odgovoril in Jeklina s koncem očesa ošinil čez ramo. »Za delom.«

»Pri meni nimaš dela in kruha?« me je vprašal začudeno.

»Imam,« sem rekel in se na pol obrnil proti njemu. »A — ne maram več jesti vašega kruha. Ne maram. Jedel bom kruh, ki mi ga nihče ne bo očital. Tako! Zdaj veste...«

Jeklin me je začudeno gledal nekaj trenutkov. Ni takoj razumel, le počasi se mu je posvetilo. Desnica mu je segla v na pol osivele lase, kot da se hoče popraskati.

»Kaj tehtaš vsako besedo, ki jo človek izreče v jezi,« je rekel očitajoče. »Zdaj na jesen odhajaš, ko človek ne ve, kje bi zgrabil za delo in ko je Tona legla. In — saj sva vendar zgovorjena za vse leto...«

Besede so mu mehko pele, bile so bolj prošnja kot očitek. V hudo stisko sem ga pripravil s svojim odhodom, da se je tako ponižal. Morda ga je nekoliko zmeščala tudi prečuta noč in skrb za ženo. Tiho mi je zaigralo srce, hkrati se mi je tudi rahlo zasmilil. Naglo sem potlačil

vsako sočutje. Nisem maral več govoriti; nastal bi le preženek, ki bi nikamor ne pripeljal. Vrag, saj nisva priraščena drug na drugega, da bi se ne mogla ločiti.

»Zbogom!« sem rekel suho in odšel po blatnem kolovozu mimo kozolca.

Ni mi odzdravil. In nisem se več ozrl, kot sem bil sklenil prejšnji večer. Tudi nisem pričakoval, da me bo še enkrat poklical. Ponos in ošabnost mu nista dala, da bi se dvakrat ponižal. Tudi mi ni ponudil ostanka plače. V tistem trenutku bi jo bil zavrnil, a sem bi prikrajšan za ta zadnji užitek. Tudi psovke ni vrgel za menoj, kot sem pričakoval. V mislih sem ga videl, kako stoji na mestu, ves zalit od ponižanja in jeze ter mi hrbet prebada z ostrim pogledom. Spešil sem korake, da bi se čimprej skrnil za obronek. Tiho sem prisegel, da moja noga nikoli več ne bo stopila na tisto zaplato zemlje. In res sem se Jeklinovem vrhu poslej rajši izognil v velikem loku, kot da bi njegovemu gospodarju še kdaj prišel pred oči...

Z Jurkom sva prešla gmajno in stopila na senožet, ki je porasla s trši pokrivala žlebasto dolinico z dvema položnima bregovoma. Tisto kratko pot se mi je ves dogodek izpred let kot pisan trak odvil pred notranjimi očmi. Hotel ali ne, naključje je nanoslo, da sem zopet stopil na Jeklinov vrh. To pot me ni motila tiha prisega: Občutki užaljenosti in srda, ki so se mi znova obudili iz spomina, so bili po tolikih letih že prekriti z rahlo tančičo prizanesljivega smehljaja. Celo zamikalo me je, da bi se zopet srečal z Jeklinom, ki so mu medtem že osiveli lasje in so se mu še bolj upognila pleča. Tiste prve tedne sem iz občutka samoobrambe rad sumničil in videl strahove, kjer jih ni bilo. Tako je bilo, ni me sram priznati. Tudi Jeklina sem že zgolj iz občutka imel za nasprotnika. Za to sem imel nekaj vzroka; kako bi volk spremenil svojo čud! Ves sladek bo priganjal ženo, naj nosi na mizo, škilil na mojo karabinko in na bombe za pasom ter tiho prosil boga, naj me poberejo vsi hudiči. Iz maščevalnosti in objesti me je imelo, da bi mu pretipal obisti in mu pognal še več strahu v kosti... Kaj vem, kaj vse sem pleteničil v mislih tistih zadnjih dve sto korakov...

Zopet je začelo deževati. Drobne kaplje so mi polzele na teme in za vrat. V redki megli se je že prikazalo drevje sadovnjaka. Koj nato sem kot skozi siv zastor zagledal tudi golo zidovje. Za hip nisem mogel verjeti, zastala mi je noga, čudno me je stisnilo v grlu. Stekel sem, prehitel Jurka in obstal pred velikim pogoriščem. Rjave stene zidov, okajene odprtine oken, nič strehe ne tramovja. Hiša, hlev in kozolec, klet

in sušilnica — pusti ostanki ognja. Okrog in okrog venec drevja z osmojenimi vejami.

»Tu imaš hudiča!« je vzkliknil Jurko.

Ta vzklik je veljal latvici mleka in velikim kosom kruha, ki jih je že vso pot drobil v mislih. Jaz nisem več čutil lakote ne žeje, prevzemali so me drugi občutki. Kar sem videl, je bilo pretežko za mojo pamet. Jeklin, za katerega sem verjel, da pred vsako nevihto najde zavetje? Stal sem kot pred uganko.

Ujel sem zateglo petje brez besed in z napevom, kot si ga sproti izmišljajo pastirji, ko na paši preganjajo dolgčas deževne jeseni.

Ozrl sem se in z očmi iskal po pobočju. V bregu nad poljem sta se dve kravi pasli v poteptani, nepokošeni otavi, hrbti so se jima svetili od dežja. Pod košato smreko je stal pastirček na pol skrit pod polomljenim dežnikom in otožno zategoval svojo pesem brez konca.

»Hoj, pridi dol!« sem mu zaklical.

Pastirček je utihnil, gledal nekaj trenutkov, nato se je spustil čez njive. Obstal je pred nama in naju meril z veselim, odkritim pogledom. Bil je ves drobcen, prevelik klobuk mu je lezel na ušesa in na oči, nos mu je bil rdeč od hladu, rdeče tudi bose, blatne noge, ki so se mu do gležnjev vdirale v mehko zemljo.

»Ali si videl kake partizane?« sem ga vprašal.

»Sem,« je hitel pastirček. »Malo prej. Tam čez so prišli,« je pokazal za hrbet. »Osem jih je bilo, saj sem jih štel. Tja dol so odšli,« je pokazal v dolino.

»Proti Razpotju?« je vprašal Jurko.

»Pa že. Tja dol,« je deček zopet pokazal po bregu, se široko smehljajal in se prestopal z noge na nogo.

»Čigav si?« sem ga vprašal.

»Jeklinov,« je odgovoril in namignil na pogorišče. »Tinče,« je dostavil.

Gledal sem mu v temnorjave oči in se za trenutek zamislil. Take oči je imela njegova mati, le da je škilila. Deček je prvič zavekal tisto jutro, ko sem jaz za vedno odhajal od hiše. Prevzelo me je sočutje.

»Pa so vam požgali?« sem rekel.

»Požgali,« je deček znova hitel. »Lahi. Tovariši so bili pri nas. Ne tisti dan, prej, a so odšli. Potem so prišli Lahi. Očeta so ubili. Tam je ležal,« je pokazal pod košato tepko.

Ozrl sem se na tisto mesto. Mahovita trata, na katero so v presledkih padale debele kaplje z vej. Stisnilo me je za srce.

»Pa mati?«

»Tam je,« je deček pokazal za obronek. »V bajti.«

Poznal sem tisto bajto, ki je čepela skrita pod veliko skalo ob smrekovem gozdiču. Pred leti so v nji živeli gostači.

Nič več nisem vpraševal. Vedel sem dovolj.

To je moja zgodba, če ste že hoteli vedeti, zakaj silim, da krenemo čez Jeklinov vrh. Nekaj me vleče v tisto stran, sam ne vem, kaj. Saj se medtem gotovo ni nič spremenilo... Dajte mi cigareto; ne čakajte, cigareto! Hvala! Bom že sam prižgal... Tisti dogodek ni bil od nič, res ne, a ga Jeklinu odpuščam, če pomislim na njegov grob. Morda se ni dal ukleniti in odgnati. Ali pa je divje branil svoje imetje pred požigom. Pa — kdo ve! Partizanom ni zapiral vrat. Človeka nikoli ne vidiš prav do dna... Koliko je ura? Šele pet? Še cele tri ure do noči in do odhoda. Za hudiča ne mine čas v tem prekletem bunkerju...